

**SKOLPORTENS PUBLIKATIONSSERIE FÖR
DOKUMENTERAT UTVECKLINGSARBETE**

**TYDLIGGÖRANDE
UNDERVISNINGSTRUKTUR
FRÄMJADE GODA
RELATIONER INOM
ANPASSAD GRUNDSKOLA**

FÖRFATTARE:

Josefine Brunnegård

SKOLPORTEN

UTVECKLA SKOLAN

8/2025

SAMMANFATTNING

EN TYDLIG UNDERVISNINGSTRUKTUR visade sig öka förutsättningarna för att främja goda relationer i anpassad skola. När en elev vet vad som förväntas och när ramarna är tydliga, finns det energi över för goda relationer. I undervisningen behöver det horisontella lärandet uppmuntras, för att främja samarbete eleverna emellan. Artikelns syfte är att beskriva hur tydliggörande undervisningsstruktur kan främja goda relationer i anpassad grundskola. De metoder vi använde oss av var observationer, enkäter, värdegrundsarbete, loggboksanteckningar och diskussioner.

Josefine Brunnegård är lärare och musikerterapeut inom anpassad grundskola 7–9 i Ulricehamn. E-post: josefine.brunnegard@ulricehamn.se.

Denna artikel har den 2 juni 2025 accepterats för publicering i Skolportens artikelserie för dokumenterat utvecklingsarbete.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens serie för dokumenterat utvecklingsarbete, "Utveckla skolan": www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
SYFTE, FRÅGESTÄLLNING, METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
Syfte	9
Frågeställning	9
Metod och genomförande	9
RESULTAT	11
Tydliggörande av lektionens mål och syfte	11
Undervisningsstruktur – tydliggörande uppföljning av undervisning i elevernas loggbok	12
Det horisontella lärandet	13
DISKUSSION	15
SLUTSATSER	17
REFERENSLISTA	19

INLEDNING

JAG SOM SKRIVER denna artikel har arbetat som lärare på högstadiet inom anpassad grundskola inom ämnen under åtta år i Ulricehamn. Undervisningen inom anpassad grundskola har utvecklats från omsorg och träning till att följa elevernas kunskapsutveckling och lärande (Lgra 2022). I denna artikel beskriver jag mitt arbetslags utvecklingsarbete som genomfördes ht. 2023– vt. 2024 inom Ifous Fou- program Kunskapsuppdraget i anpassad skola. Vi valde att arbeta med värdegrunden och elevernas beteende på grund av att vi hade många konflikter inom elevgruppen. Våra elever har svårt med sociala koder (många av dem har autism, ADHD och Intellectuell Funktionsnedsättning) och vad som förväntas av dem, vilket gjorde att vi ville fokusera på detta och försöka skapa ett bättre socialt klimat. Vi förändrade vår undervisningspraktik från att fokusera på till exempel olika värdegrundsövningar, rollspel och filmer till att rikta ett ökat fokus mot struktur och tydliggörande undervisning vilket bidrog till goda relationer eleverna emellan.

Hösten 2023 startade vi arbetet för att främja goda relationer mellan eleverna. Vi lade mycket kraft och energi på att prata om relationer (Göransson, Szönyi och Tideman 2021), presentera goda exempel, övningar, rollspel, filmer samt enkäter och observationer. Vi fokuserade främst på ämnena idrott och musik, där vi uppmärksammat att behovet varit störst. Idrott och musik är ämnen som kräver mycket av våra elever. Det är många moment de förväntas klara av, de ställer krav på samspel och motoriska färdigheter. Eleverna hade därav inte mycket energi över till sociala relationer och konflikter uppstod lätt. Vi gjorde även gemensamma insatser på andra lektioner och hade likadana samlingar med ett tydligt bildschema över dagen.

Konflikterna eleverna emellan minskade inte under hösten, därför gjorde vi en helomvändning vid årsskiftet, den så kallade ”tvisten”. Vid samtal om undervisningen på arbetslagsmöten och i forskningscirklar, kom vi framåt och fick nya tankar och idéer

som ledde oss till denna helomvändning. Vi startade vårterminen med en ny lektionsstruktur med tydliga mål och syften.

Enligt Kendall (2020) skapas trygghet och delaktighet för alla elever med hjälp av visuella stöd, tydliga rutiner och generella stödstrukturer. Vi lade extra fokus på just detta och såg en förändring till det positiva. När vi arbetar med tydliga strukturer, samarbetsövningar och turtagning blir eleverna mer fokuserade och deras kunskapsinhämtning blir bättre (Lärportalen, Skolverket 2019). Även Lundin (2020) skriver om tydliggörande interaktion, han har kommit fram till att ett tydligt bildstöd ger eleven struktur och förutsägbarhet.

En annan faktor som är viktig för att skapa goda relationer är att eleverna på förhand vet vad som ska hända, med vem ska det göras och vad som ska hända. Hejlskov Elvén, Sjölund (2019) skriver att det skapar trygghet för eleverna. Genom att arbeta strukturerat och tydliggöra undervisningens innehåll får alla elever förståelse för vad som förväntas av dem och det bidrar till trygghet och en känsla av sammanhang. Verksamheten är meningsfull när mål och syfte med undervisningen går att förstå (SPSM 2024).

Enligt Antonovsky (1991) omfattar begreppet KASAM tre delkomponenter. En grundläggande upplevelse av att det som sker i och utanför individen är förutsägbara, begripliga och strukturerade (begriplighet) och att de resurser dessa skeenden kräver finns tillgängliga (hanterbarhet) samt att livets utmaningar är värda att investera sitt engagemang i (meningsfullhet). Hans tankar går i linje med våra. En grund för trygghet och goda relationer är att ha en tydlig struktur som känns meningsfull och begriplig för eleverna, samt att ha en undervisning som uppmuntrar samspel och samarbete eleverna sinsemellan.

Andersson, Klang och Östlund (2023) skriver om relationer, samarbete och samverkan i undervisning för elever med IF. De menar att den horisontella relationen handlar om förhållandet mellan eleverna själva

och främjar samarbete, kommunikation och social interaktion dem sinsemellan. I vårt utvecklingsarbete började med att ändra fokus från lärarstyrd undervisning till att eleverna skulle samarbeta och hjälpa varandra med en problemlösning. Andersson, Klang och Östlund (2023) understryker också att en relation som är mer jämbördig och som bygger på samspel och samarbete gör att eleverna lär sig och utvecklas

tillsammans. I vårt fall innebar det att eleverna arbetade tillsammans i par eller grupper, vilket bidrog till att eleverna delade idéer, löste problem och lärde av varandra. En positiv horisontell relation innebär att eleverna respekterar varandra, lyssnar på varandras åsikter och stöttar varandra i lärandet (Anderson, Klang & Östlund 2023).

SYFTE, FRÅGESTÄLLNING, METOD OCH GENOMFÖRANDE

SYFTE

SYFTET MED ARTIKELN är att beskriva hur tydliggörande undervisningsstruktur kan främja goda relationer i anpassad grundskola.

FRÅGESTÄLLNING

HUR KAN TYDLIGGÖRANDE undervisningsstruktur bidra till undervisning som främjar goda relationer?

METOD OCH GENOMFÖRANDE

DE METODER VI använde oss av för att skapa ett material som kunde analyseras var observationer, loggboksanteckningar, elevenkäter och diskussioner från arbetslagsmöten. I vårt utvecklingsarbete har lärare och assistenter i den berörda klassen deltagit. Assistenterna har observerat lektioner och hjälpt till med enkätsammanställning. Allt dokumenterades i vår loggbok som vi hade på Teams.

Vi valde att göra klassrumsobservationer och observerade elevernas interaktion med varandra. Gällande svagheter med denna metod var att assistenterna som gjorde observationerna ibland var sjuka och då uteblev observationen, vilket fördröjde vårt arbete och analys. Svårigheter med observationerna var också att assistenterna behövde medverka under lektionen och därav kom vissa delar inte med. Styr-

kan med metoden var att assistenten snabbt kunde iaktta förändringar, reflektera och återberätta för övrig personal. Vi fick ett resultat som vi kunde arbeta med. Styrkan med observationer var även att assistenterna blev delaktiga, vilket utvecklade diskussionerna på våra arbetslagsmöten.

Vi analyserade de loggboksanteckningar vi skrivit tillsammans som arbetslag på arbetslagsmöten. Vi skrev ner våra tankar och resultat i ett dokument (som vi lade upp på Teams) som hade en mall, vilken vi utgick ifrån. Vi reflekterade och analyserade lektioner, observationer och elevenkäter. Diskussionerna på arbetslagsmötena gav mycket. Vi fick en klarare bild av vårt arbete och en helhetsbild. Svårigheten var att få tid till att hinna skriva och reflektera i den. Logg-

boken har varit grunden och vi har kunnat gå tillbaka och läst om hur det har varit och på så sätt fått idéer hur vi ska arbeta framåt.

Enkäterna som eleverna fick fylla i, påverkades mycket av elevernas dagsform och när enkäterna genomfördes. För övrigt var denna metod tydlig och vi såg hur eleverna mårde i klassen, hur trygga de kände sig och i vilken miljö de känner sig otrygga.

Analys har även genomförts utifrån samverkan med andra pedagoger på forskningscirkel och utifrån de diskussioner vi har haft på arbetslagsmöten. Vi hade forskningscirkel en gång i månaden och det var endast pedagoger som deltog på dem. Detta gjorde att assistenterna inte var lika insatta i vårt utvecklingsarbete.

RESULTAT

I RESULTATDELEN BESKRIVS data som svarar på frågan om hur tydliggörande av lektions mål och syfte skapar goda relationer. Resultatet presenteras först av tydliggörande av lektionens mål och syfte, följt av en

analys. Därefter beskrivs en undervisningsstruktur–tydliggörande uppföljning av undervisning i elevernas loggbok. Till sist kommer en förklaring om hur vi arbetade med horisontellt lärande.

TYDLIGGÖRANDE AV LEKTIONENS MÅL OCH SYFTE

I PUNKTFORM NEDAN beskrivs hur vi skapade struktur med ett tydligt syfte. Första två punkterna är från idrottslektioner, den tredje punkten handlar om didaktiskt stöd såsom uppmuntran, bildstöd och påminnelser. Därefter kommer en struktur från en engelska-lektion, som följs av hur vi använde timstock (en tidtagare) samt punkt om ”de nio frågorna” (se texten nedan) och till sist hur vi gjorde morgonsamlingen med schema och hur avslutet på dagen var.

- ★ Skrev upp mål samt syfte för lektionen och gick igenom det med eleverna i början av lektionen (Lgra22). T.ex.

- Att träna samarbete och hänsynstagande
- Rörlighetsträning
- Motorik

- ★ Vi punktade upp vad lektionen går ut på, steg för steg (med bildstöd). T.ex.

- Uppvärmning, hopprep + snabba fötter
- Skidskytte
- Välta matta
- Kortleksmemory
- Avslutning

- ★ Tydliggörande interaktion – didaktiskt; vi använde bildstöd och vi påpekade och påminde eleverna osv. (Lundin, 2020). T.ex.

- Bra jobbat, fortsatt så!
- Tänk nu på att uppmuntra din kompis.
- Visa hänsyn till varandra!

- ★ Vi skrev även på tavlan stegvis, så här:

Time: 10:00- 11:00

- 1) Green book page 4-7
- 2) Workbook page 10-12
- 3) Max movie chapter 4.

Goals: talk, write and listen.

10:55 Wash your hands

11:00 Lunch

- ★ Vi skrev ut tidsramen och använde timstock för att eleverna skulle veta hur länge de skulle göra ett moment.

- ★ Vi använde oss utav ”De nio frågorna” i undervisningen. Med hjälp av dessa nio frågor visste eleven vad hen skulle göra, var och med vem. På vilket sätt, när samt hur länge. Vi har frågorna som grund i undervisningen och kan hela tiden gå tillbaka till dem och utgå ifrån dem i våra planeringar.

- Vad ska jag göra?
- Var ska jag vara?

- Vem ska jag vara med?
- Vad ska jag lära?
- Hur ska jag göra?
- När ska jag göra det?
- Hur länge ska jag göra det?
- Varför ska jag göra det?
- Vad ska jag göra sedan? (SPSM 2024).

- ★ Vi förtydligade dagens schema med tydligare bilder (Widgit) och hade likadana morgonsamlingar (med samma struktur) samt avslutade dagen likadant. På morgonsamlingarna började vi alltid med att säga god morgon och prata en stund med eleverna, satte upp bildschemat osv.

ANALYS TYDLIGGÖRANDE AV LEKTIONENS MÅL OCH SYFTE

I denna del beskrivs analysen som svarar på frågan om hur tydliggörande av lektions mål och syfte skapar goda relationer. Första stycket handlar om hur relationerna mellan eleverna förändrades till det positiva. Andra stycket handlar om trygghet och studiero vilket även det bidrog till goda relationer.

GODA RELATIONER

Analysen visar att när vi tydliggjorde lektionens mål och syfte fick eleverna en tydlig struktur som lärarna uppfattar bidrog till att eleverna klarade undervisningen bättre, fick energi över till att vara goda vänner och kände större trygghet. Detta resulterade i att eleverna började uppmuntra varandra och lyfta varandra. Analysen visar att eleverna uttrycker att de känner sig lugnare och att det är roligare på rasten. De tycker att klasskompisarna inte bråkar lika mycket och kompisarna inte använder fula ord på samma sätt som innan. En enkät visar att eleverna känner sig tryggare och att det är mindre konflikter, det blev en positiv spiral.

TRYGGHET OCH STUDIERO

Analysen visar att lärarna upplever att eleverna blev märkbart lugnare, mer fokuserade, och på rasten efter lektionen hade de energi över till att vara en god vän. Eleverna uttrycker att de mår bra av strukturen och att de orkar mer på rasterna.

Lärarnas analys visar också att eleverna jobbade bättre på lektionerna, de kunde fokusera mera och var lugnare. När vi hade redovisningar blev resultatet även mätbart rent kunskapsmässigt, vilket skapade mer självförtroende och glädje hos eleverna.

Det eleverna har lärt sig är att få verktyg och kunskap om hur man är en bra vän, hur man lyfter varandra osv. De har en god struktur under lektionerna och vet vad de ska göra, med vem och hur länge.

UNDERVISNINGSTRUKTUR - TYDLIGGÖRANDE UPPFÖLJNING AV UNDERVISNING I ELEVERNAS LOGGBOK

ELEVERNA SKRIVER LOGGBOK varje fredag. De skriver om hur veckan har varit i form av ett gemensamt veckobrev. Under hösten tyckte eleverna att det var svårt att skriva om sitt lärande och de skrev ofta samma sak. Efter årsskiftet strukturerade vi upp elevernas loggboksskrivande, gav dem exempel på hur de kunde formulera sig och förklarade syfte och mål. Vi fokuserade på ett ämne i taget, så att det blev lättare för eleverna att komma fram till vad de skulle skriva.

Vi kunde se att elevernas loggboksskrivande har utvecklats. Det som eleverna fann svårt var att reflek-

tera över sig själva. De tyckte det var utmanande att tänka om sig själv och sitt lärande. Eleverna fann det även problematiskt att tänka ut något som de hade gjort bra under veckan (hur man är som kompis).

Analyserna av elevernas loggbok ger ett tydligt resultat. Eleverna skrev kortfattade meningar (två-ordsmeningar) på hösten, t.ex.: "jobbat bra", "haft kul" osv. På våren skrev eleverna mer välformulerat och det syns att de har reflekterat. De skrev t.ex. "jag är nöjd över att jag kan skriva på engelska" och "på engelskan vill jag bli bättre på att kunna prata och jag vill förstå engelska bättre".

DET HORISONTELLA LÄRANDET

VI SKAPADE FLER tillfällen under lektionerna där eleverna fick arbeta i par eller i smågrupper. De fick till exempel en matematikuppgift de skulle lösa tillsammans. De delade idéer, löste problem och lärde av varandra. Lärare och assistenter stöttade och vägledde eleverna till att samarbeta. Eleverna blev mer aktiva och pratade mer med varandra. Läraren uppmuntrade dialoger eleverna emellan, inte bara dialog mellan lärare och elev.

Analysen visar att det horisontella lärandet i undervisningen har utvecklats hos eleverna. De har lärt sig att samarbeta med hjälp av lärare och assistenter. De har tränat turtagning, att lyssna på varandra och att lära av varandra. Eleverna har börjat att respektera och stötta varandra mer.

DISKUSSION

HÖSTENS VÄRDEGRUNDSARBETE VAR inte förgäves då studien visar att eleverna hade tagit till sig värdegrundstänket. Eleverna behövde jullovet för att smälta allt de lärt sig. När eleverna fick tydligare mål och syfte med lektionerna kom deras goda beteende fram. Kunde vi ha gjort på något annat sätt under hösten? Kanske hade vi kunnat ändra gruppdynamiken, skapa ett annat schema, eller anpassa undervisningen mer för vissa elever. Med facit i hand kunde det ha varit bra lösningar för att skapa goda relationer i klassen.

Det värdegrundsarbete vi arbetade med under hösten lade en grund för eleverna möjlighet att förstå och greppa hur de skulle vara mot varandra, vad som var rätt och fel. Vi hade många samtal med eleverna och löste många konflikter. Det är av stor vikt att eleverna får prata om sina känslor och relationer anser Göransson, Szönyi och Tideman (2021). När eleverna fick samarbeta mera under våren och fick en tydligare struktur började de behandla varandra bättre. Det horisontella lärandet bidrog till att eleverna fick verktyg för hur de skulle samarbeta, för turtagning och problemlösning (Anderson, Klang & Östlund 2023). Läraren ska lyssna, leda, visa hänsyn och hjälpa till. Tryggheten i en tydlig struktur, ett bra stöd från lärare och assistenter bidrog till ett bättre socialt klimat, vilket visade sig genom att det blev färre konflikter och en trevligare stämning.

När vi fokuserade på att skapa struktur och syfte under lektionerna fick eleverna ett bättre fokus på lektionerna och ett mål (Lgr22). Detta bidrog till ett bättre klimat mellan eleverna och studiero. De fick energi över till att vara en bättre kompis. Även pedagogerna fick en bättre struktur.

Rent didaktiskt använde vi tydliggörande interaktion såsom påpekanden och påminnelser. Vi arbetade med ”de nio frågorna” och fick eleverna att få en känsla av sammanhang. Enligt Antonovsky (1991) består KASAM av tre delkomponenter; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. När man har en struktur i sin undervisning ökar lärandet och tryggheten hos eleverna. Att arbeta med tydliggörande pedagogik är att göra

verksamheten i skolan begriplig, hanterbar och meningsfull. Det gäller oavsett skolform. Genom att arbeta strukturerat och tydliggöra undervisningens innehåll får alla barn förståelse för vad som förväntas av dem, vilket bidrar till att skapa trygghet och en känsla av sammanhang. (SPSM 2024). Det vi märkte var att den sociala miljön blev bättre och det blev färre konflikter.

Elevernas loggboksskrivande utvecklades också under våren då de fick tydligare vägledning kring hur de skulle formulera sig. I stället för att skriva allmänt om hur veckan har varit fick de ett ämne att fokusera på och förslag på hur de kunde skriva. Efter några veckor hade eleverna förstått och kunde formulera meningar själva och på så sätt reflektera över veckan på ett mer utvecklat sätt. Eleverna kände då att de lyckades och växte i processen.

Det vi har lärt oss i denna process är att ”hålla i och hålla ut”, att inte ge upp så lätt. Att inse när man ska ändra riktning och fokus och prova något annat för att nå det resultat vi ville få fram.

SLUTSATSER

DEN SLUTSATS JAG har kommit fram till är att en tydlig struktur där mål och syfte punktas upp för eleverna i början av lektionen ger en trygghet och förutsägbarhet, vilket i sin tur ger energi över till det sociala samspelet. Eleverna orkar då med det sociala, att ha fina relationer och lyfta varandra. Vi kom fram till att struktur, tydliga mål och syfte är A och O för att skapa goda relationer inom anpassad grundskola. Vi har fortsatt med att arbeta med en tydlig struktur

och att sätta upp små mål för varje lektion, då vi vet att det påverkar eleverna positivt. Resultatet av studien visar att det är en förutsättning att alla lärare arbetar likadant, att vi har samma tankesätt när det gäller strukturen på våra lektioner och att vi uppmuntrar samarbete eleverna emellan. Viktigt är att samtidigt arbeta med värdegrunden och vara goda förebilder till våra elever.

REFERENSLISTA

- ★ Anderson, Klang och Östlund (2023). *Relationer, samarbete och samverkan i undervisning för elever med IF*. <https://larportalen.skolverket.se/api/resource/P05120757> (2023).
- ★ Antonovsky Aaron (1991). *Hälsans Mysterium*, Natur & Kultur.
- ★ Göransson, Szönyi och Tideman (2021). *Utbildning och undervisning i Särskolan – forskningsinsikter möter lärar- och eleverfarenheter*. Natur & Kultur Läromedel och Akademi.
- ★ Heljskov Elvén Bo, Sjölund Anna (2018). *Hantera utvärdera förändra*. Natur & Kultur Läromedel och Akademi.
- ★ Kendall, Gunilla Carlsson (2020). *Att stödja exekutiva funktioner*. <https://larportalen.skolverket.se/moduler/M129/4>.
- ★ Lundin, Jonna (2020). *Ett lärande som fungerar för alla*. Studentlitteratur AB.
- ★ Lärportalen (2019). *Stödstrukturer för trygghet och delaktighet*. <https://youtu.be/aoMhb5GQAuo>.
- ★ Skolverket (2024). Kursplan, *Centralt innehåll idrott för anpassad grundskola*. Lgra (2022). <https://www.skolverket.se/undervisning/anpassade-grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-anpassade-grundskolan---Lgra2022>.
- ★ SPSM (2024). *Tydliggörande pedagogik*. <https://www.spsm.se/stod-och-rad/undervisning/tydliggorande-pedagogik/> (2024-11-11).

SKOLPORTEN